

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2006/05

Felhívás a
Népmese Napja
megrendezésére 2006. szeptember 30-án

Őseinktől kincsekkel teli tarisznyát kaptunk örökségbe, de mintha egyre gyakrabban tétlenül néznénk ennek háttérbe szorulását, elfelejtését. Vegyük birtokba, ismerjük meg, fényesítsük újra és adjuk tovább az eleinktől kapott, élethosszig érvényes, értékes, unokáink számára is feltétlenül megőrzendő, mesebeli kincseket!

A Magyar Olvasástársaság felhívással fordul mindazokhoz, akiknek fontos a népmesék fennmaradása és a mesékben élő bölcsesség továbbhagyományozása, hogy folytassuk a 2005-ben elindult kezdeményezést, amely szerint, minden év szeptember 30-át, Benedek Elek születésének évfordulóját, a Népmese Napjaként tiszteljük. A Népmese Napjának 2006-os központi rendezvényét Békéscsabán szervezzük meg, de a tavalyi nagysikerű megmozduláshoz hasonlóan idén is szeretnénk országossá bővíteni a programokat. Kérjük a könyvtárosokat, óvónőket, pedagógusokat és a mesével foglalkozó szakembereket, valamint a meseszerető gyerekeket és felnőtteket, hogy ezen a napon megkülönböztetett tisztelettel forduljanak mind a magyar, mind más népek meséi felé.

2006. szeptember 30. szombatra esik. Kézenfekvőnek látszik, hogy ezt a véletlent tudatosan fordítsuk a magunk javára, s idén a gyerekek melletti legfontosabb „célcsoportjainkat”, a leendő és gyakorló szülőket, nagyszülőket szólítsuk meg. Hívogassuk, bátorítsuk őket a csatlakozásra, a mesék élvezetes hallgatására, megtanulására, örömteli elmondására!

Elevenítsék fel a mesemondás ősi művészetét, hallgassák meg egymás legkedvesebb meséit, emlékezzenek meg mesemondóinkról, mesegyűjtőinkről, és a mesékbe szőtt bölcsesség máig érvényes üzeneteiről, arról a mindennapjainkban is használható tudásról, ami minden népmese sajátja. Kérjük az intézmények vezetőit, tegyék lehetővé, hogy ezen a napon minden gyerek legalább egy népmesét tarisznyájába (iskolatáskájába) tehessen, okulásul, vigasztalásul vagy egyszerűen csak örömforrásként, hiszen egy megfelelő pillanatban megkapott mese olykor egész életünkre kihathat.

Ne hagyjuk veszendőbe menni mindazt, ami évszázadokon át élni segítette az embereket!

Budapest, 2006. április 24.

Magyar Olvasástársaság
Bp. 1827
www.hunra.hu

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

15. évfolyam 5. szám

2006. május

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Kopcsay Ágnes:** Könyvtári szakfelügyelet 3
Fehér Miklós: Hogyan tovább? Önállóan avagy összevonva? 11

Műhelykérdések

- Pegán Anita:** Debrecenben áprilisban 22
Kiss Gábor: Stratégiai gondolkodás és tervezés a Zala megyei könyvtárakban 29
Tóth Renáta: Gyermekfolyóirat születése a Deák Ferenc Megyei Könyvtárban 36
Madaras Judit: Művészetterápiás továbbképzés a balatonfüredi Városi Könyvtárban 39
Koltay Tibor: Az információs írástudás összetettségéről 42

Napló

- Orosz Bertalanné:** Egyszerű sorok a nyugdíjas évekről 48

Memento

- Poprády Géza:** Kovács Mátéra emlékezve 51
Stummer János: Kovács Máté filozófiája napjainkban avagy Mit tenne ma Kovács Máté? 55

Perszonália

- Vasas Lívia:** Zallár Andor (1928–2006) 58

Könyv

- Tolnai évfordulók napról napra 60

From the contents

Ágnes Kopcsay: Special inspection in libraries (3);
Miklós Fehér: The issues of library integration (11);
Ibolya Orosz: Confessions of a retired library director (48)

Cikkeink szerzői

Fehér Miklós, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Kiss Gábor*, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója; *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar oktatója; *Kopcsay Ágnes*, a NKÖM Könyvtári Főosztály címzetes vezető főtanácsosa; *Madaras Judit*, a balatonfüredi Városi Könyvtár munkatársa; *Orosz Bertalanné*, az egri Bródy Sándor Megyei Könyvtár ny. igazgatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Poprády Géza*, az OSZK ny. főigazgatója; *Stummer János*, egyetemi hallgató; *Tóth Renáta*, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa; *Vasas Lívía*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára főigazgatója

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint
HU-ISSN 1216-6804

Könyvtári szakfelügyelet

Az 1997. évi CXL. törvény 100. §-a (3) bekezdésének l) pontjában foglalt felhatalmazás alapján jelent meg *a könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet*.

Régen várt jogszabály volt ez, hiszen a könyvtári szakfelügyelet évek óta nem működött. A rendszerváltás után „széthullott” könyvtári rendszer a CXL. törvény eredményeként újra rendeződött, megindult a könyvtárak korszakváltása, és ma már magasabb szintű tevékenységet fejtenek ki a könyvtárak, mint 1997 előtt. A törvény meghatározza a nemzeti könyvtári ellátás, a tudományos és szakkönyvtári, valamint a települési könyvtári ellátás feladatait, és azt is, hogy a könyvtári ellátás feladatát hogyan teljesíthetik a fenntartók. A változások azonban – különösen a kistépülések tekintetében – nem valósultak meg olyan ütemben, mint a többi könyvtár esetében. *A szakfelügyeleti ellenőrzésre és a szakfelügyelet következtében (is) bekövetkező szakmai fejlesztésekre tehát a könyvtáros társadalomnak is igen nagy igénye volt, amikor életbe lépett a jogszabály.*

A könyvtári szakfelügyelet tevékenysége kiterjed a nyilvános könyvtárakra és fenntartókra, a nem nyilvános könyvtárat működtető, illetve könyvtári tevékenységet folytató szervezetekre is. A szakfelügyeleten keresztül a fenntartókkal is szorosabb kapcsolatot tud kialakítani a szakma, és a vizsgálatokban való részvétel. A javaslatok megfontolása, a megoldási lehetőségek keresése kötelező a fenntartó részére is.

A könyvtári szakfelügyelet feladata

A szakfelügyelet feladata a miniszter ágazati szakmai felügyeleti jogkörének érvényesítése, azaz a szakmai *ellenőrzés*. Emellett nagyon fontos, *„a könyvtárak és a könyvtári tevékenység fejlesztése, a szakmai munka színvonalának emelése”* is, vagyis az ellenőrzésnek elsősorban ezt a célt kell szolgálnia. A könyvtári szakfelügyelet feladatait részletesen a rendelet 2. és 3. §-a rögzíti.

A minisztérium feladatai a könyvtári szakfelügyeletben

A könyvtári szakfelügyelet működését a NKÖM Könyvtári Főosztálya irányítja. Ennek keretében a szakmával egyeztetve évenként dönt arról, hogy a könyvtári tevékenység melyik területét, mely könyvtárakat vizsgálja a szakfelügyelet. Az Országos Idegennyelvű Könyvtáron (OIK) keresztül szerződést köt a vezető szakfelügyelőkkel és a szakfelügyeletben közreműködő intézményekkel. A Könyvtári Intézet segítségével évente megszervezi a szakfelügyelők képzését és továbbképzését. A vizsgálati anyagokat a NKÖM Könyvtári Főosztályára kell beküldeni. Ezeket

áttanulmányozzuk, elfogadjuk, szükség esetén intézkedünk, az elszámolást szakmailag ellenőrizzük, és továbbítjuk a kifizetést végző OIK-nak.

Szakfelügyelők

Vezető szakfelügyelő, szakfelügyelő az lehet, aki a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről szóló 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet alapján könyvtári szakértői engedéllyel rendelkezik, valamint elvégzi a szakfelügyeleti tanfolyamot, és rendszeresen részt vesz a szakfelügyelői továbbképzéseken. A továbbképzéseket évente szakfelügyeleti szakmai nap keretében bonyolítjuk le.

Mivel a könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok 2002-ben a kistelepüléseken kezdődtek, és a legnagyobb helyismerettel a megyei könyvtárak rendelkeznek, *vezető szakfelügyelői megbízást a megyei könyvtárak igazgatói kaptak.* Néhány helyen az igazgató által kijelölt munkatársat bíztuk meg e feladattal. A vezető szakfelügyelők egy évre kapják a megbízásukat. Munkatársaikat, a megyékben dolgozó szakfelügyelőket, a szakértői engedélyt szerzett és szakfelügyeleti tanfolyamot végzett kollégák közül ők választják ki, és a szakfelügyeleti munkában – elsősorban infrastruktúrájukkal résztvevő megyei könyvtáron keresztül – ők kötik velük a megbízási szerződést szakfelügyeleti vizsgálatra. Kezdetben ez több megyében nehézséget okozott, mert kevés volt a helyi szakértő, így a szomszédos megyékből kellett segítséget kérni, de ma már, mivel a szakfelügyeleti tanfolyamot több mint 200 szakértői engedéllyel rendelkező könyvtáros kolléga végezte el, mindenhol elegendő szakértő van a feladat elvégzésére.

A 2002-től 2005-ig terjedő négy év teljesítménye nem volt egyenletes. az első évben a szakfelügyelői munkában sok volt a félreértés. a hiányosság, de a tapasztalatok és a továbbképzések következtében a szakfelügyelők tevékenysége egyre egyenletesebbé, kiegyensúlyozottabbá válik.

A szakfelügyeleti tevékenység folyamata

Minden évben, a minisztériummal történt egyeztetés után, *a megyék éves szakfelügyeleti tervét a vezető szakfelügyelő készíti el.* A tervnek tartalmaznia kell a megye településeinek és könyvtárainak számbavételét követően az adott évben vizsgálatra kiválasztott könyvtárakat, a vizsgálatokat végző szakfelügyelőket, a vizsgálatok időpontját, az utóvizsgálatokat és a költségek tervezését. A megyei terveket a minisztérium Könyvtári Főosztálya összegzi és hagyja jóvá, ha szükséges, a módosítást követően.

A vezető szakfelügyelő feladata *a kapcsolat felvétele a vizsgálandó könyvtár vezetőjével és a fenntartóval,* hogy egyeztetett időpontban történjék a vizsgálat.

A szakfelügyelő feladata a település megismerését, a szükséges jogszabályok és a könyvtár működésével kapcsolatos dokumentumok tanulmányozását követően *a vizsgálat elvégzése.*

A *vizsgálati jelentés* (amelyet a vezető szakfelügyelő beküld a minisztériumba nyomtatott és elektronikus formában is) részei:

- a helyszínen kitöltött kérdőív, amelyet a Könyvtári Főosztály és a Könyvtári Intézet munkatársai állítottak össze;
- a szakfelügyelő észrevételei, megállapításai, javaslatai (helyzetkép, elemző, értékelő leírás, adatok elemzése, megoldási javaslatok), amelyet előzetes ismeretei, a kérdőívben szereplő adatok és a személyes beszélgetésből levont következtetések alapján állít össze;
- a vezető szakfelügyelő összegzése a szakfelügyeleti vizsgálati anyagok alapján, valamint határozati javaslatok megfogalmazása a könyvtár és a fenntartó számára felelős és határidő megjelölésével, az utóvizsgálat idejének meghatározásával;
- a vizsgált könyvtár vezetőjének és fenntartójának véleménye a vizsgálati anyag megismerését követően;
- költségek elszámolása.

A minisztériumban a vizsgálati anyag és jelentés áttanulmányozását követően a vizsgálatot elfogadják, és az elvégzett munka teljesítését igazolják. Ha szükséges, és ha a vezető szakfelügyelő javaslatot tett rá, a minisztérium intézkedik a vizsgált település könyvtárával kapcsolatban. A vizsgálat elektronikus változatát a minisztérium átadja a Könyvtári Intézetnek további feldolgozás céljából.

Utóvizsgálatok

Az utóvizsgálatok elvégzése a vezető szakfelügyelő feladata. A könyvtári szakfelügyelet 2002-es újraindítását követő második évben már megkezdődtek az utóvizsgálatok is. *Céljuk, hogy ellenőrizzék, az intézkedési javaslatok megvalósultak-e a megszabott határidőig, és ha nem, miért nem.* Az utóvizsgálat segítségével lehet megállapítani, hogy egy-egy településen konkrétan eredményes volt-e a szakfelügyelet, az alapvizsgálatban megfogalmazott intézkedési javaslatok teljesültek-e. Az eddigi utóvizsgálatok azt bizonyítják, hogy csaknem mindenütt elfogadták a vezető szakfelügyelő intézkedési javaslatait. A tapasztalatok azt mutatják, hogy amit újabb, nagyobb forrás ráfordítása nélkül meg lehetett oldani, ott nagyon sok előrelépés történt. Azoknak a javaslatoknak a megvalósítását azonban, amelyeknek költségigénye nagy (épületfelújítás, akadálymentesítés, infrastruktúra-fejlesztés, állománygyarapítás stb.), az önkormányzatok forráshiánya nehezítheti, vagy akár lehetetlenné teszi. Az utóvizsgálatokban rögzített változások, változtatások, némely esetben a könyvtáros és a fenntartó képviselője által megfogalmazott köszönetek is igazolják a szakfelügyeleti tevékenység szükségességét és eredményességét.

Költségek

Egy szakfelügyeleti vizsgálat költségei a vezető szakfelügyelő és a szakfelügyelő személyi költségeiből, valamint a dologi költségekből tevődnek össze. A vezető szakfelügyelő díjazása vizsgálatonként 20 000,- Ft, a szakfelügyelőé vizsgálatonként 15 000,- Ft. A vezető szakfelügyelő maga is végezhet szakfelügyeleti vizsgálatot, de ebben az esetben külön vizsgálati díjban nem részesül. Az utóvizsgá-

latok elvégzése a vezető szakfelügyelő feladata, ezért azonban csak a dologi költségeket számolhatja el. A dologi költségekhez tartoznak az utazási költségek, a kommunikációs költségek (telefon, posta, internethasználat) és a sokszorosítás költségei (fénymásolás, nyomtatás, papír, nyomtatópatron, floppy-, illetve CD-lemezek stb.). A községi könyvtárak vizsgálata esetében szállásköltség nem merült fel, de a továbbiakban már ez a költségtípus is számottevő lehet.

Vizsgálatok 2002–2005 között

A könyvtári terület 2002-től 2006-ig megfogalmazott stratégiai céljai közül az eddigi szakfelügyeleti munka szempontjából kiemelkedően fontos a regionális könyvtári ellátás fejlesztése és az információhoz és a dokumentumokhoz való hozzáférés biztosítása. A tapasztalatok azt mutatták, hogy 1997 óta jelentős fejlődés történt a könyvtári ellátás területén. Ez a fejlődés nagyvárosi szintig mindenütt érzékelhető, a kistelepüléseken azonban még csak nagyon kevés helyen következett be a könyvtári rendszerváltás. Az adatok jó esetben stagnálást, de inkább csökkenést mutatnak. A cél az, hogy a kistelepüléseken, kisvárosokban élők megközelítően ugyanolyan ellátást kaphassanak, mint a nagyvárosok lakói, és helyben tudják elérni a szolgáltatásokat.

A minisztérium ezért elsőként a kistelepülési, községi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatát indította el, elsősorban azt mérve, hogy ezek a könyvtárak mennyire felelnek meg a törvényben meghatározott nyilvános könyvtárak alapkövetelményeinek, teljesítik-e a törvényben megszabott alapfeladataikat, illetve a különböző jogszabályokban előírt követelményeket. Ezek céljellégű, ugyanakkor átfogó vizsgálatok is voltak, hiszen a kistelepülések könyvtáraiban az alapfeladatok a teljes tevékenységet lefedik. Fontos kérdés volt, hogy rajta van-e a nyilvános könyvtárak jegyzékén a könyvtár, ha igen, megfelel-e a követelményeknek, ha nem, miért nem? Érdemes-e felkerülnie, vagy más ellátási mód megvalósítása a célszerű? Négy év alatt községi könyvtári szakfelügyeletre 1924 településen került sor, városi könyvtárakban pedig 20 településen.

Megye	Települések száma	2002			2003		2004		2005		Összesen (2002–2005)	
		vizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat		
Bács-Kiskun	119	25	20		28		27		100			
Baranya	301	25	30		30		30		115			
Békés	75	25	33	14	0	30	5		63	44		
Borsod-Abaúj-Zemplén	357	25	30		41	20	41	20	137	40		
Csongrád	60	20	33		0	51	5		58	51		
Fejér	108	21	28		29		18		96			
Győr-Moson-Sopron	182	24	30	6	29	7	29	8	112	21		

Megye	Települések száma	2002	2003		2004		2005		Összesen (2002–2005)	
		vizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat
Hajdú-Bihar	82	25	31	13	11	18	5	14	72	45
Heves	119	25	25		24		25	1	99	1
Jász-Nagykun-Szolnok	78	25	15		23		0	0	63	
Komárom	76	20	22		21	3	9		72	3
Nógrád	129	20	28		17		35	2	100	2
Pest	185	19	30		30		30	39	109	39
Somogy	245	20	30		32		42	1	124	1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	229	22	30		40		39		131	
Tolna	108	19	26	3	28	1	25	16	98	20
Vas	216	22	30		41		40	12	133	12
Veszprém	217	23	30	1	40		43	1	136	2
Zala	257	22	29		35	3	40	3	126	6
Összesen		427	530	37	499	133	488	117	1944	287

A szakfelügyelők, vezető szakfelügyelők kérésére és javaslatára néhány olyan kisvárost és a közelmúltban várossá lett települést is bevontunk a vizsgálandók körébe, ahol nemigen lépi túl a könyvtári szolgáltatás egy községi könyvtár kereteit. Ez, mint bebizonyosodott, nagyon hasznos lépés volt, mert ezeken a helyeken komolyan véve a szakfelügyelők javaslatait, lassú, de következetes lépések történtek a könyvtári szolgáltatás fejlesztésére.

2005-től új kérdőívet készítettünk. Az elsőben a szöveges válaszok voltak a jellemzők, amelyeknek számítógépes feldolgozása nehézségekbe ütközött. Ezért összeállítottunk egy olyan kérdőívet, amely könnyebben dolgozható fel, és amelynek alapján a vizsgálati anyagok, azaz a könyvtárak is jobban összehasonlíthatók.

2005-ben kísérleti projektként megkezdődött a városi könyvtárak minőség alapú szakfelügyeleti vizsgálata. Négy megye öt-öt városában került sor könyvtári szakfelügyeletre. A városi könyvtárak szakfelügyeletét két szakfelügyelő végzi, hiszen itt már több a szolgáltatás, több a feladat, sokrétűbb a vizsgálat. A szakfelügyelet során ebben az esetben a szakfelügyelőknek két kérdőívet kell kitölteniük, megjelenik egy ún. minőségi kérdőív is. Az első tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a városi könyvtárakban a legáltalánosabb gond, hogy a könyvtárak elhelyezése igen rossz, és a működési feltételek akadályozzák a szakmai fejlődést.

2005-ben megkezdődött az iskolai könyvtárak szakfelügyelete is. A szakfelügyeleti terveket és a vizsgálati jelentéseket az iskolai könyvtárak esetében is a NKÖM Könyvtári Főosztálya hagyja jóvá, illetve fogadja el. Az Oktatási Minisztérium által szakmai ellenőrzésre kiírt pályázati támogatás jóvoltából ezeket a vizsgálatokat együtt lehetett végezni az iskolai könyvtárak szakmai ellenőrzésével. A vizsgálatok általános- és középiskolákat egyaránt érintettek, összesen

102 helyen. Ezt a munkát az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szervezi és bonyolítja a NKÖM megbízásából. Itt nem területi elven jelölte ki a miniszterium a vezető szakfelügyelőt, hanem a témának megfelelően az OPKM munkatársa a vezető szakfelügyelő.

A szakfelügyeleti vizsgálatok közvetlen tapasztalatai, eredményei

Ahogy az évenkénti összefoglaló jelentésekben a vezető szakfelügyelők többsége megfogalmazta, nagy eredménynek könyvelhetjük el, hogy *a szakfelügyelet a fenntartók figyelmét ráirányította a könyvtári ellátásra*. A fenntartókkal való kapcsolat erősödött, ma már tudatosan várják a szakfelügyeletet. Tudják, hogy a szakfelügyelő nem ellenőr, hanem segítő partner. Azt is felismerték, hogy a fenntartónak és a könyvtári területet képviselő szakfelügyelőnek közös a célja a minél magasabb színvonalú könyvtári ellátás. Bebizonyosodott, hogy a kistelephelyekre jellemző forráshiány mellett a könyvtári ellátás színvonala nagymértékben attól is függ, hogy a fenntartó mennyire tartja ezt fontosnak. Sok település vezetője kér a szakfelügyeletről változtatás, átszervezés előtti döntéseihez, véleménye kialakításához segítséget. Ugyanakkor elég gyakran fordul elő, hogy írásban nem reagálnak a szakfelügyeleti vizsgálatokra.

A szakfelügyeleti vizsgálatok következtében *nagy eredményt értünk el könyvtári alapidokumentumok pótlásában* (alapító okirat, szmsz, küldetésnyilatkozat stb.), a jogszerűtlen működés felszámolásában. Ugyanakkor fény derült olyan esetekre is, amikor a könyvtár jogi dokumentumai rendezettek, de csak névleges a működése. Ez elsősorban olyan könyvtárak esetében fordul elő, amelyek összevont intézményként működnek, ahol a könyvtár elvileg egyenrangú tagintézmény, de gyakorlatilag csak névlegesen létezik. Iskolával összevont intézmények esetében gyakori probléma, hogy a lakossági ellátás háttérbe szorul, nyáron például egyáltalán nem tart nyitva a könyvtár.

A kistelephelyek könyvtáraiban *jellemző a szakember hiánya*. Gyakran pedagógusok látják el a könyvtárosi feladatokat, legtöbbször egyéb munkáik mellett, de a szakfelügyeleti jelentésekben a konyha vezetőjétől kezdve a polgármesterig sok pótlólagos megoldást alkalmaznak a szakember hiányának megoldására. Ezek természetesen nem megfelelő megoldások, és erre a szakfelügyelő is felhívja a figyelmet.

Az állomány vizsgálatával kapcsolatosan szinte mindenhol megemlítették a *könyvtári érdekltségénövelő támogatás jelentőségét az állománygyarapításban*. Sajnos, nagyon sok helyen így is alig jut forrás az állomány frissítésére, a folyóiratokra pedig még kevesebb. *Szakmai hiányosság a selejtezés, az állományellenőrzés elmaradása*. A szakfelügyelők mindig felhívják a könyvtárban dolgozók figyelmét arra, hogy az állományapasztás ugyanolyan fontos, mint a gyarapítás. Az is kiderül, hogy sok helyen éppen azért nem selejteznek, mert gyarapítani alig tudnak, és az állomány elavultságát gondolják ellensúlyozni az állomány nagyságának megőrzésével.

Az *akadálymentesítés* a kistelephelyek könyvtáraiban ugyanúgy probléma, mint országszerte valamennyi közintézménynél. Sok fenntartó hivatkozik arra, hogy ez nem gond, mert nincs rokkant kocsival közlekedő a településen.

A szakfelügyeleti javaslatok következtében talán a legszembetűnőbb *változások a könyvtárak nyitva tartásában* következtek bc. A heti egy-két órás nyitva tartást több helyen emelték, de elég gyakori az a nézet, hogy nem érdemes nyitva tartani, mert nincs kihasználva a könyvtár. A szakfelügyelők véleménye szerint a potenciális könyvtárhasználók érdektelenségére való hivatkozás inkább kibúvó volt, igényfelmérés szinte sehol sem történt.

Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) használatát is vizsgálta a szakfelügyelet. Sajnos, a vizsgált könyvtárak könyvtárosainak kétharmada nem élt ezzel a lehetőséggel, sokan nem is ismerték még a vizsgálati időszak kezdetén. Ennek következtében a megyei könyvtárak továbbképzésük egyik fontos pontjává tették az ODR megismertetését, és – mint a statisztikai adatok jelzik – négy év alatt többszörösére emelkedett az ODR-en keresztül a községek könyvtárközi dokumentumkölcsonzése. Erre az is lehetőséget adott, hogy az elmúlt években, bár nem megfelelő ütemben, de *a könyvtárak technikai fejlettsége is sokat változott.* Különböző pályázati lehetőségek kihasználásával több települési könyvtárban van már internetkapcsolat, és van lehetőség a számítógépek használatára. Itt is ellentmondásos az összevont intézményekben működő könyvtárak helyzete, mert gyakran előfordul, hogy az iskolában, művelődési házban van számítógép, de könyvtári célokra nem használható.

Nagyon kevés helyen gyűjtik a kistélepülések könyvtáraiban *a helyismereti anyagokat, a közhasznú információkat.* Pedig ennek természetes letéteményese lehetne a könyvtár! A vezető szakfelügyelők legtöbb esetben felhívták erre a könyvtáros és a fenntartó figyelmét, hiszen ezzel is a vidék megtartó szerepét lehet erősíteni.

Összességében megállapíthatjuk az eltelt négy év szakfelügyeleti vizsgálatainak eredményeképpen, hogy megkezdődött a lassú fejlődés a kistélepülések könyvtáraiban a személyi, tárgyi és működési feltételek javításában, valamint az elmaradt szakmai munkák pótlásában. Ez a fejlődés azonban önmagában nem elegendő a korszerű könyvtári ellátás biztosításához, szükség van új szakmai koncepcióra és források biztosítására ahhoz, hogy a kistélepülések könyvtárai korszerű szolgáltatásokat tudjanak nyújtani az adott település lakóinak.

A szakfelügyeleti vizsgálatok közvetett eredményei

A szakfelügyeleti vizsgálatok segítséget nyújtanak *a településeknek helyi könyvtári, kulturális és települési stratégiájuk kialakításához.*

A szakfelügyelet közvetett eredményei közé tartozik, hogy *segíti a minisztérium ágazati munkáját.* A szakfelügyeleti anyagok ismerete elősegíti a nyilvános könyvtárak jegyzékére jelentkezők és a különböző pályázatok elbírálását, az egyes települési intézmények átszervezésével kapcsolatos vélemény kialakítását és különböző előkészítő anyagok megírását.

A legfontosabb eredménye azonban a könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatoknak, hogy a jelentésekből megismert helyzetképből következtetéseket tudunk levonni, megismerhetjük az általános tendenciákat, a lehetőségeket, a hiányosságokat, és ezek alapján kijelölhetjük a fejlesztés szükséges irányát. A Könyvtári Intézet mun-

katársai minden év végén elemzést készítenek az elvégzett szakfelügyeleti vizsgálatok alapján, sokoldalúan elemezve azt a hatalmas információmennyiséget, amit az elkészült anyagok tartalmaznak. Az elemzés nemcsak a könyvtári ellátásról kapott ismeretekre, hanem a szakfelügyelők munkájára és a kérdőív okozta nehézségekre is kitér.

Többek között a szakfelügyeleti munka eredménye is a *Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepüléseken élők számára* című dokumentum, amely a tapasztalatok alapján a kistelepülési könyvtári ellátás biztosítására különböző megoldási javaslatokat ad. A *többcélú kistérségi társulások megalakulása és feladataik közé a mozgókönyvtári ellátás bevétele*, a normatív támogatás igénylésének a lehetősége, azaz a kistérségi ellátást szervező törekvések felerősödése is elősegíti ezeknek az új ellátási formáknak az elterjedését, megvalósulását. A kistelepüléseknek, lélekszámuktól, szándékaiktól és lehetőségeiktől függően, a következő lehetőségeket javasolja a könyvtári szakterület a könyvtári szolgáltatások biztosítására:

- önálló intézmény fenntartása (3–5000 fő),
- könyvtári szolgáltató hely biztosítása, a szolgáltatások megrendelésével (1000–3000 fő),
- könyvtárbusz üzembe állítása (1000 fő alatt).

A könyvtári szakfelügyelet felhívja a figyelmet az ellátás új formáira, a megszokottól eltérő lehetőségekre, megismerteti ezekkel a fenntartó önkormányzatokat, és javaslattal, tanácsadással is szolgál a kívánatos és lehetséges, az adott településnek leginkább megfelelő, legcélszerűbb szolgáltatási formára.

A könyvtári szakfelügyelet jövője

A különböző megyékben az idő előrehaladtával egyre jobban *differenciálódik a szakfelügyeleti munka*. A települések számától függően vannak megyék, ahol már minden községi könyvtár vizsgálatával végeztek ebben a hétéves ciklusban, de a sok településes megyékben még bőven van feladat az elkövetkezendő két évre is.

Folytatódnak tehát a *községi könyvtárak szakfelügyeleti ellenőrzései* tíz megyében, és *utóvizsgálatok* folynak ott, ahol befejezték már az alapvizsgálatokat. Nem teljes intenzitással, de azokban a megyékben is megkezdődtek az *utóvizsgálatok*, ahol még *alapvizsgálatok* is folynak. Még 2006-ban is *kísérleti jelleggel működik a városi könyvtárak minőségalapú szakfelügyelete*, és *folytatódnak az iskolai könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatai* is.

Idén újabb projekteket indítunk. *Kísérleti jelleggel megkezdődik az egyházi, a múzeumi és a felsőoktatási könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálata*. Ezekben a projektekből is a terület egy-egy neves szakemberével kötünk szerződést a vezető szakfelügyelői feladat ellátására.

A különféle témákról részletesebben a 3K következő számaiban olvashatnak az érintett területek szakértőitől.

Kopcsay Ágnes